

Motion till riksdagen 2024/25:468

av Daniel Riazat m.fl. (V)

Komvux och yrkeshögskolan

1 Innehållsförteckning

2 Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3 Kommunala vuxenutbildningen	2
3.1 Bättre kontroll över utbildningssystemet.....	3
3.2 En statlig vuxenutbildning.....	5
3.3 Lärarförsörjningen inom komvux och sfi	5
3.4 Utredning av stöd i vuxen ålder till de som felplacerats i särskolan	6
3.5 Läromedel på komvux	6
3.6 Adopterades rätt till modersmål.....	7
4 Yrkeshögskolan	7
4.1 Rätten för studerande att organisera sig.....	7
4.2 Möjligheterna att anmäla kränkande behandling.....	8
4.3 Studerandes hälsa.....	8

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att kommunerna har både rätt och skyldighet att göra ägar- och ledningsprövning av utbildningsanordnare som bedriver kommunal vuxenutbildning på entreprenad, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär skärpta krav på kommunernas tillsyn av vuxenutbildning som bedrivs på entreprenad och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda möjligheten att inrätta en vuxenlärarutbildning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda inrättandet av en kompletterande pedagogisk utbildning till vuxenlärare och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning som kartlägger hur många som felplacerats i särskolan och vilka behov av stöd de har samt komma med förslag på vilka riktade utbildningsinsatser som behövs för att dessa personer ska få gymnasiekompetens och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att elever inom vuxenutbildning enbart ska förväntas hålla sig med enstaka lärverktyg och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en utökad rätt att studera sitt modersmål på komvux för adopterade bör utredas och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att för att betona vikten av studerandeflytande bör regeringen ge Myndigheten för yrkeshögskolan i uppdrag att särskilt granska studerandeflytandet på landets yrkeshögskoleutbildningar samt lyfta fram goda exempel på bra former för studerandeflytande och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Myndigheten för yrkeshögskolan i uppdrag att specifikt kartlägga och utreda utbildningsanordnarnas arbete mot trakasserier och kränkningar och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda möjligheten att göra ett tillägg i förordningen om yrkeshögskolan som ger studerande rätt till hälsovård, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

3 Kommunala vuxenutbildningen

Ekonomiska kriser går sällan att förutse. Vi vet inte hur länge den som orsakats av coronapandemin och kriget i Ukraina kommer att pågå. Men allt tyder på att många människor kommer att behöva omskola sig när krisen är över och vi kan redan se konsekvenserna av den inom många sektorer.

Det är 50 år sedan alla kommuner blev skyldiga att anordna motsvarande grund- och gymnasieskoleutbildning för vuxna. Tidigare vilade vuxenutbildningen på frivilliga initiativ från såväl offentliga som privata huvudmän i form av folkbildning, korrespondenskurser, aftonskolor och liknande. Med det kommunala ansvaret har tillgängligheten ökat och rätten till kunskap stärkts. Det har bidragit till en höjd utbildningsnivå och till att rekryteringen till högskolan har breddats.

Hur den framtida vuxenutbildningen ska utformas beror givetvis på hur vi vill att utbildningen för barn och unga ska se ut. Efter att ha gått igenom grund- och gymnasieskolan ska alla ha tillräckliga kunskaper för samhälls- och arbetsliv samt vara behöriga att söka till högre utbildning. Dessa kunskaper ser vi som en rättighet. Alla vuxna som inte har dessa kunskaper ska ha rätten att få detta tillgodosett inom vuxenutbildningen.

Kanske är vuxenutbildningens framgångar orsaken till att denna utbildningsform ofta har varit relativt osynlig i den utbildningspolitiska diskussionen. Den positiva synen på vuxenutbildningen delas inte längre av alla. Flera borgerliga företrädare ser komvux som en gräddfil in i högskolan – underförstått att det är fusk att komplettera sin gymnasieutbildning som vuxen. Men det livslånga lärandet måste bygga på det faktum att kunskap är likvärdig oavsett när den inhämtats.

Ökad arbetsdelning och specialisering inom arbetslivet har gjort att gymnasieskolan inte kan tillgodose behoven av utbildad arbetskraft. Yrkesutbildning kommer att ske efter gymnasieskolan i allt större utsträckning. Den eftergymnasiala yrkesutbildningen har med införandet av en yrkeshögskola börjat få något fastare former och en tydligare struktur. Det finns också behov av flexibla utbildningsformer som kan möta tillfälliga eller lokala behov av utbildning.

För att förbättra kvaliteten och den nationella likvärdigheten inom vuxenutbildningen behöver granskningen och utvärderingen systematiseras på ett bättre sätt. När vuxenutbildningen utförs på entreprenad, eller på annat sätt privatiseras, försvåras kvalitetsarbetet. I vissa fall är det dock nödvändigt med ett samarbete med det privata näringslivet.

För många människor har vuxenutbildningen inneburit en andra chans när tidigare skolformer har misslyckats. För andra har den inneburit en chans till yrkesväxling. I dagsläget är särskilda insatser inom både vuxenutbildningen och arbetsmarknadspolitikerna nödvändiga för att förbättra möjligheten till utbildning och för att underlätta den framtida kompetensförsörjningen.

3.1 Bättre kontroll över utbildningssystemet

Precis som inom den ordinarie skolan är det en förutsättning för ett riktigt bra skolsystem att vuxenutbildningen fokuserar på det viktigaste. Kvaliteten och behoven ska alltid komma i första rummet, inte möjligheten att berika sig på verksamheten. Då är det viktigt att det finns behöriga lärare så att alla studerande får det stöd de behöver för att klara utbildningen. Detta får inte prioriteras ned för att skapa vinstutdelning till ägarna. Vänsterpartiet anser att målet med all utbildning ska vara att ge de studerande den bästa kunskapen – därför måste marknadsanpassningen stoppas.

Sverige är i dag det enda landet i världen som tillåter obegränsade vinster inom den privata utbildningssektorn som samtidigt finansieras via offentliga medel. Lagstiftningen i andra länder är betydligt mindre generös mot privata vinstintressen inom utbildningssektorn.

Även om verksamheten inom vuxenutbildningen på många sätt liknar den inom grundskolan och gymnasieskolan så yttrar sig marknadslogiken ibland på andra sätt. Sparandet på personal och slimmandet av organisationen är densamma. Men inom vuxenutbildningen finns inte samma förväntan på att heltidsstudier ska betyda att man är på plats hela tiden. På så sätt kan man spara in på lokaler och personal. Skulle den studerande sedan inte klara av den stora mängden självstudier, går det att omregistrera hen för att få nya pengar från kommunen för att erbjuda samma undermåliga utbildning en gång till.

Verksamma inom vuxenutbildningen pekar på att den marknadsanpassning som skett gör att kostnaderna har pressats på ett sätt som försämrat kvaliteten inom vuxenutbildningen även där den fortfarande bedrivs i kommunal regi eftersom de tvingas konkurrera med billigare privata verksamheter.

Marknadsanpassningen innebär också ett resursslöseri när vinster plockas ut från den skolpeng som egentligen är till för undervisningen. Om skolan nu byggt upp ett stort system för kontroll och granskning så är det motsatsen som kännetecknar vuxenutbildningen: avsaknad av kontroll och granskning.

Det är bara kommuner och landsting som får vara huvudmän för kommunal vuxenutbildning (komvux) och kommunal vuxenutbildning som anpassad utbildning. Endast kommuner får vara huvudmän för kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi).

Många kommuner använder sig av upphandling för att lägga ut delar eller hela sin verksamhet på entreprenad. Kommunen behåller dock huvudmannaskapet och därmed det yttersta ansvaret för att utbildningen följer lagar och regler, och utbildningen måste följa hela regelverket för komvux. Flertalet rapporter från Skolverket och Skolinspektionen visar att kommunerna ofta brister när de upphandlar vuxenutbildning och lägger ut delar på entreprenad. Det kan handla om att ställa tillräckliga kvalitetskrav som vilken undervisningstid som förväntas.

Vänsterpartiet anser att dagens lagstiftning är för svag. I dag har kommunerna inte verktyg eller incitament för att kunna granska de verksamheter man lägger ut vuxenutbildning på.

Regeringen bör därför återkomma med ett lagförslag som innebär att kommunerna har både rätt och skyldighet att göra ägar- och ledningsprövning av utbildningsanordnare som bedriver kommunal vuxenutbildning på entreprenad. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vidare behöver kraven på kommunernas tillsyn öka.

Regeringen bör därför återkomma med ett lagförslag som innebär skärpta krav på kommunernas tillsyn av vuxenutbildning som bedrivs på entreprenad. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Skattemedel ska enbart kunna användas till den verksamhet de är avsedda för och det ska inte finnas incitament att bedriva verksamheten på annat sätt eller med andra mål än alla studerandes lika rätt till kunskap. För en likvärdig utbildning behövs ett slut på vinstintresset och marknadslogiken inom vuxenutbildningen. Vi utvecklar vår syn på regleringen av vinstintresset inom utbildningssystemet i motion 2024/25:1931.

3.2 En statlig vuxenutbildning

Kommunernas förutsättningar och engagemang för komvux varierar runtom i landet. Detta kan leda till problem för både enskilda individer och samhället. Att ha samma rätt till utbildning och att få en undervisning av högsta kvalitet – likvärdig över landet – är en angelägenhet för alla. En likvärdig utbildning och utbildningsutbud förutsätter en likvärdig ekonomi och ett statligt ekonomiskt ansvar är därmed centralt för att nå det. Likvärdiga förutsättningar innebär inte lika mycket pengar till alla kommuner, utan att resurserna fördelas efter behov. Detta till skillnad från pengar efter vad en kommun vill och kan betala.

Lärarna är den viktigaste faktorn i skolan för att alla elever ska kunna prestera och utvecklas maximalt. Undervisningsuppdraget måste därför gå direkt från staten till lärarprofessionen som ska avgöra vilka konkreta insatser som ska göras för att nå målen men med tydlig statlig reglering av förutsättningarna. Detsamma gäller för skolans ledning. Om staten övertar arbetsgivaransvaret underlättas också möjligheterna att bedriva en nationellt sammanhållen vuxenutbildningspolitik.

Vänsterpartiet föreslår därför att en bred parlamentarisk utredning ska tillsättas för att ta fram förslag om hur staten ska överta huvudansvaret för att garantera alla enheter inom skolväsendet likvärdiga ekonomiska och kompetensmässiga förutsättningar. Vänsterpartiet anser att skolväsendets olika delar ska hänga ihop och därmed bör frågan om huvudmannaskap belysas när det gäller skolväsendets samtliga delar. Utredningen bör ta fasta på vilka positiva effekter ett kommunalt huvudansvar för komvux har som kan bibehållas. Även konsekvenserna för kommunernas ekonomi måste analyseras, liksom en lång rad frågor som hur arbetsgivaransvaret bäst ska utövas och hur reformen ska genomföras för att alla yrkeskategorier ska vara förberedda. Detta skriver vi mer om i motion 2024/25:1931.

3.3 Lärarförsörjningen inom komvux och sfi

En stor andel av de som arbetar med att utbilda vuxna har inte tillräcklig utbildning för att undervisa inom vuxenutbildningen. Bristen på kompetens när det gäller vuxenpedagogik påverkar resultaten särskilt mycket inom svenska för invandrare (sfi). Att ha rätt utbildad personal brukar inom övriga utbildningssystemet anses vara en förutsättning för att hålla en hög kvalitet på utbildningen, men detta gäller inte för vuxenutbildningen i dagsläget.

En särskild vuxenlärarutbildning vore en bra möjlighet för de som hellre vill jobba med att utbilda vuxna samt bidra till att höja kvaliteten på vuxenutbildningen.

Regeringen bör utreda möjligheten att inrätta en vuxenlärarutbildning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Bristen på behörig personal inom vuxenutbildningen är akut.

Regeringen bör utreda inrättandet av en kompletterande pedagogisk utbildning för vuxenlärare. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.4 Utredning av stöd i vuxen ålder till de som felplacerats i särskolan

På senare år har man börjat misstänka att många elever felplacerades i det som då hette särskolan under slutet av 1990-talet och början av 2000-talet. Riksdagens utredningstjänst har hjälpt till med att ta fram ett underlag som beskriver vilka belägg som finns för att så skedde. Mellan 1992/1993 och 2006/2007 ökade andelen elever i särskolan från 0,9 procent till 1,5 procent. När den nya skollagen kom 2008 blev det klarlagt att elever med autism som inte hade en utvecklingsstörning inte fick placeras i särskolan. Sedan dess har andelen elever återigen minskat, och den är nu sedan 2013 återigen 1 procent av eleverna. Det finns ingen exakt siffra på hur många som felplacerats men 2004 kom den statliga utredningen För oss tillsammans – Om utbildning och utvecklingsstörning (SOU 2004:98) som visade att det fanns stora brister i kommunernas utredningar och att det var stor skillnad mellan kommunerna avseende antalet barn i särskolan. Till exempel var barn med utländsk bakgrund överrepresenterade i särskolan. I den utredningen uppgav 27 procent av lärarna att de undervisade elever som inte hade någon av de särskoleberättigande svårigheterna.

Den som blivit felaktigt placerad i särskolan kan väcka allmänt åtal i domstol men har då själv hela bevisbördan och måste driva ärendet själv. Som ett parti för jämlikhet där alla ska ha rätt till utbildning vill Vänsterpartiet att dessa personer ska ges upprättelse.

Regeringen bör tillsätta en utredning som kartlägger hur många som felplacerats i särskolan och vilka behov av stöd de har samt kommer med förslag på vilka riktade utbildningsinsatser som behövs för att dessa personer ska få gymnasiekompetens. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.5 Läromedel på komvux

För Vänsterpartiet är det viktigt att alla människor har rätt till flera chanser och likvärdiga möjligheter till utbildning. Inköpen av kurslitteratur är en stor ekonomisk börda för många studerande. Att den som studerar måste köpa sin egen kurslitteratur kan ses som ett avsteg från principen om avgiftsfrihet för utbildningen. För den som läser samma utbildning under tonåren kostar det ingenting. Samtidigt kan det ibland också vara problem att få tag på vissa böcker när de säljer slut i bokhandeln. Skolbiblioteken köper förstås inte heller in tillräckligt många exemplar av varje bok för att de ska räcka till alla. Om huvudmännen köper in böcker underlättar det även för lärarnas planering eftersom de vet vilken bok de kommer att arbeta med de närmaste åren i stället för att behöva anpassa sig efter bokförlagens årliga utgivning.

Läromedelsutredningen föreslog att elever inom kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå ska få tillgång till läromedel utan kostnad. Regeringen väljer i stället att lägga ett lagförslag som bl.a. innebär att huvudmannen kan besluta att lärverktyg som varje elev inom utbildning på grundläggande eller gymnasial nivå eller inom anpassad utbildning på grundläggande eller gymnasial nivå har för eget bruk och får behålla som sin egendom, ska anskaffas av eleverna själva eller erbjudas mot avgifter som högst motsvarar huvudmannens anskaffningskostnader. Vänsterpartiet anser att det behövs en skarpare reglering så att inte kostnader vältras över på de studerande. Regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att elever inom vuxenutbildning enbart ska förväntas hålla sig med enstaka lärverktyg. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.6 Adopterades rätt till modersmål

I Sverige bor flera tusen människor som är adopterade från andra länder, personer som har rätt att lära sig mer om sitt ursprung. När dessa barn går i skolan har de rätt att lära sig sitt modersmål. Men detta bygger på att det finns grundläggande kunskaper i språket och ett engagemang från både föräldrar och barn.

På senare år har en rad oegentligheter kring internationella adoptioner uppdragats och riksdagen har på initiativ av Vänsterpartiet beslutat att dessa ska utredas.

Hittills har bristen på engagemang från svenska myndigheter inneburit att informationsinhämtandet och kunskapsspridningen om oegentligheter kring internationella adoptioner fallit på ideella organisationer. Svenska medborgare som kommit till Sverige genom adoption har fått bilda egna föreningar för att söka sitt ursprung och fördjupa sig i omständigheterna kring hur och varför de kommit till Sverige. Språkbarriärer är också något som försvårar för adopterade att ta del av information om deras bakgrund. I exempelvis Chile sker allt utredningsarbete på spanska som sedan översätts av ideella krafter i Sverige för att de ska kunna sprida information till berörda personer. Vänsterpartiet menar att mer måste göras för att stötta adopterade i att söka deras ursprung.

En utökad rätt att studera sitt modersmål på komvux för adopterade bör utredas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4 Yrkeshögskolan

Tanken bakom yrkeshögskolans utbildningar är att de ska finnas när och där de behövs. Det innebär att innehåll och inriktning på utbildningarna varierar och att nya utbildningar inom yrkeshögskolan startar och gamla läggs ned allteftersom behovet förändras. Yrkeshögskolan kan också spela en viktig roll för att människor oavsett bakgrund ska ges möjlighet att få utbildning och hitta arbete.

I jämförelse med övriga delar av utbildningssektorn är yrkeshögskolan en ung verksamhet. Medan skolan och högskolan har utvecklats under mer än hundra år har yrkeshögskolan funnits sedan 2009. Utbildningarna inom yrkeshögskolan är också mer småskaliga än exempelvis högskolornas. På högskolorna studerade 450 000 personer 2022 medan motsvarande siffra för yrkeshögskolan var omkring 88 506. Storleken på utbildningarna gör att det på yrkeshögskolan inte finns samma tillgång till stödfunktioner som på högskolorna. När man tittar på statistiken över genomströmningen går det att se att enbart 70 procent av de studerande på yrkeshögskolan examinerades 2021. Detta går att jämföra med högskolans siffror för prestationsgrad läsåret 2020/21 som låg på 83 procent för alla utbildningar och 91 procent om man tittar på enbart yrkesutbildningar. För Vänsterpartiet är det en självklarhet att alla studerande på offentligt finansierade utbildningar ska ha samma rätt till stöd oavsett utbildningsform för att klara sina studier.

4.1 Rätten för studerande att organisera sig

Sveriges förenade studentkårer genomförde 2013 en utredning på uppdrag av Myndigheten för yrkeshögskolan och presenterade förslag på hur studerandeinflytandet skulle kunna organiseras och stärkas på yrkeshögskoleutbildningarna. Det framgår dock inte

om förslagen ledde till några åtgärder. Det som gör situationen något mer komplicerad är att de studerande på yrkeshögskolan saknar en egen nationell påverkansorganisation.

Studerandes rätt till inflytande är något Vänsterpartiet värdesätter väldigt högt. För oss är det en självklarhet att alla studerande ska ha makt och inflytande över sin vardag. I skuggan av metoo blir frågan om demokratiskt inflytande och studerandes möjligheter att organisera sig för förändring än mer aktuell. De studerande måste känna sig trygga i att kunna gå samman för att synliggöra och arbeta mot missförhållanden. Enligt lagen om yrkeshögskolan har de studerande på en utbildning inom yrkeshögskolan rätt att utöva inflytande över utbildningen. Utbildningsanordnaren ska även verka för att de studerande tar en aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen.

För att betona vikten av studerandeinflytande bör regeringen ge Myndigheten för yrkeshögskolan i uppdrag att särskilt granska studerandeinflytandet på landets yrkeshögskoleutbildningar samt att lyfta fram goda exempel på bra former för studerandeinflytande. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.2 Möjligheterna att anmäla kränkande behandling

I samband med metoo uppmärksammades missförhållanden på vissa yrkeshögskolor. Även om dessa fall hanterades korrekt väcker det frågor om huruvida det finns fungerande strukturer för att hantera trakasserier och kränkningar av olika slag på yrkeshögskolorna.

Regeringen bör ge Myndigheten för yrkeshögskolan i uppdrag att specifikt kartlägga och utreda utbildningsanordnarnas arbete mot trakasserier och kränkningar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.3 Studerandes hälsa

För den som studerar på högskolan finns det tillgång till en studenthälsa. Detta är reglerat i högskoleförordningen. För studerande på högskolan innebär det en stor trygghet att det finns en studenthälsa nära till hands med personal som har tystnadsplikt som man kan vända sig till. Inom yrkeshögskolan finns ingen motsvarande rättighet till hälsovård. Vänsterpartiet är kritiskt till att den som studerar på yrkeshögskolan inte har samma rätt till hälsofrämjande stödinsatser som inom skolan och högskolan.

Regeringen bör utreda möjligheten att göra ett tillägg i förordning om yrkeshögskolan som ger studerande rätt till hälsovård. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Daniel Riazat (V)

Nadja Awad (V)

Isabell Mixter (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)

Maj Karlsson (V)

Karin Rågsjö (V)